

DEKLARACIJA O PROFESIONALNOJ ETICI

PRIHVATILO VIJEĆE MEĐUNARODNOG STATISTIČKOG INSTITUTA
22. I 23. SRPNJA 2010.
REYKJAVIK, ISLAND

AŽURIRANU VERZIJU
USVOJIO JE IZVRŠNI ODBOR MEĐUNARODNOG STATISTIČKOG INSTITUTA
17. SRPNJA 2023.
OTTAWA, KANADA

Deklaracija o profesionalnoj etici Međunarodnog statističkog instituta

PREAMBULA, VRIJEDNOSTI, NAČELA I KONTEKST

	STRANICA
PREAMBULA	3
ZAJEDNIČKE PROFESIONALNE VRIJEDNOSTI	5
ETIČKA NAČELA	7
NAPOMENA O KONTEKSTU	9

Za više informacija o kontekstu i literaturi (samo na engleskom jeziku), molimo posjetite internetske stranice Međunarodnog statističkog instituta <https://www.isi-web.org/background-documentation-and-bibliography-isi-declaration-professional-ethics>

Odricanje od odgovornosti za prijevode: engleska verzija predstavlja referentni dokument

PREAMBULA

Deklaracija o profesionalnoj etici Međunarodnog statističkog instituta sastoji se od izjave o Zajedničkim profesionalnim vrijednostima i niza Etičkih načela koja proizlaze iz tih vrijednosti.

Za potrebe ovog dokumenta, definicija osobe koju se smatra statističarem daleko nadilazi osobe s formalnim diplomama u tom području te uključuje široki spektar kreatora i korisnika statističkih podataka i alata. Statističari rade u različitim gospodarskim, kulturnim, pravnim i političkim okruženjima, a svatko od njih utječe na naglasak i fokus statističkog istraživanja. Također rade unutar jedne od nekoliko različitih grana svoje discipline, od kojih svaka uključuje vlastite tehnike i postupke i, moguće, vlastiti etički pristup. Nadalje, pridonose razvoju softvera koji se oslanja na statističke metode, uključujući umjetnu inteligenciju i alate za strojno učenje. Bez obzira na njihovo područje stručnosti, etička načela statističara sastavni su dio njihove profesionalne kompetencije i trebaju biti dio sveobuhvatnog statističkog obrazovanja.

Statističari rade u raznim područjima poput ekonomije, psihologije, sociologije, medicine i umjetne inteligencije, čiji praktičari mogu, ali ne moraju, imati etičke konvencije koje utječu na njihovo ponašanje. Čak i unutar istog okruženja ili grane statistike, pojedinci se mogu suočiti s različitim situacijama i ograničenjima u kojima se pojavljuju etička pitanja.

Cilj je ove Deklaracije omogućiti statističarima da se njihove pojedinačne etičke procjene i odluke temelje na zajedničkim vrijednostima i iskustvu, a ne na strogim pravilima koja nameće profesija. Cilj Deklaracije je dokumentirati široko prihvaćena načela statističke profesije i identificirati čimbenike koji ometaju njihovu provedbu. Ona priznaje da djelovanje jednog načela može ometati djelovanje drugog načela, da statističari, zajedno s drugim profesionalnim skupinama, imaju konkurentne obveze koje se sve ne mogu istodobno ispuniti. Stoga će statističari ponekad morati birati između načela. Ova Deklaracija ne nastoji donijeti odluku o tim izborima ili utvrditi prioritete među načelima. Umjesto toga, nudi okvir u kojem bi savjesni statističar trebao moći uspješno raditi. Preporuka je da odstupanja od okvira načela budu rezultat razmatranja, a ne neznanja.

Prva namjera Deklaracije je biti informativna i opisna, a ne autoritativna ili preskriptivna. Drugo, osmišljena je tako da se u najvećoj mogućoj mjeri može primjenjivati na široka i promjenjiva područja statističke metodologije i primjene. Zbog toga su njene odredbe sastavljene relativno široko. Treće, iako su načela oblikovana tako da imaju širu primjenu na odluke nego na pitanja koja se u njoj izričito spominju, Deklaracija ni na koji način nije konačna. Pri njenom osmišljavanju vodilo se računa o tome da će zahtijevati povremeno ažuriranje i dopunu koje odražavaju, s jedne strane, razvoj u području stvaranja informacija i tehničkih alata kojima se statističari koriste i, s druge, razvoj u području uporabe (i, posljedično, zlouporabe) statističkih rezultata. Rastuća proizvodnja i raspoloživost digitalnih alata koje kreira mnoštvo privatnih i javnih tijela, a mogu se koristiti u statističke svrhe, toliko je značajan fenomen da će zbog njega trebati preispitati Deklaraciju radi potrebnih izmjena^{1 2}. Četvrto, vrijednosti, načela i komentari koji slijede priznaju opća pisana ili nepisana pravila ili norme, kao što su poštivanje zakona ili

¹ Digitalni podaci često su veliki i složeni skupovi podataka, a proces stvaranja potaka može biti nepoznat. Istovremeno, računalni kapacitet značajno je porastao što omogućuje uporabu tehnika koje zahtijevaju mnogo računalnog rada poput strojnog učenja i umjetne inteligencije, što dovodi do novih etičkih pitanja za statističare, znanstvenike koji se bave podacima i društvo u cjelini.

² Uz brzo širenje uključivanja statistike u nove sektore aktivnosti, postoje situacije u kojima je poželjno razviti specifične sastavnice etičkog okvira kako bi se odgovorilo na postavljena pitanja u suradnji s drugim područjima stručnosti koja pridonose ovom nastanku, kako bi se osiguralo zajedničko usmjeravanje. Umjetna inteligencija jedan je od takvih primjera.

potreba za poštenjem. Međutim, Deklaracija se ograničava, koliko je to moguće, na pitanja koja se posebno odnose na statističko istraživanje.

Iako to nije izričito navedeno, Načela sama po sebi odražavaju obveze i odgovornosti statističara, kao i sukobe s kojima se oni suočavaju, u odnosu na sile i pritiske izvan vlastitog rada, a to su:

- **društvo**
- **poslodavci, klijenti i financijeri**
- **kolege**
- **sudionici.**

Obavljajući svoje dužnosti, svaki statističar mora biti osjetljiv na potrebu da njegovi/njezini postupci budu usklađeni s interesima svake skupine i ne idu u prilog niti jednoj skupini na štetu druge ili su u suprotnosti s bilo kojim od Načela.

Nakon iznošenja Načela slijede kratki komentari o sukobima i poteškoćama u njihovoj primjeni. Naveden je link za svako etičko načelo za one koji žele detaljnije saznati o tim pitanjima. Također, nakon komentara nalazi se komentirana kratka bibliografija za one koji žele detaljnije saznati o pitanjima ili pročitati detaljnije tekstove.

ZAJEDNIČKE PROFESIONALNE VRIJEDNOSTI

Naše zajedničke profesionalne vrijednosti su poštovanje, profesionalizam, istinitost i integritet.

1. Poštovanje

Poštujemo privatnost drugih i obećanje o tajnosti podataka koje smo im dali.

Poštujemo zajednice gdje su podaci prikupljeni i čuvamo ih od štete koja za njih može nastati zbog zlouporabe rezultata.

Ne bismo trebali potiskivati ili neprimjereno omalovažavati rad drugih osoba.

2. Profesionalizam

Vrijednost profesionalizma podrazumijeva odgovornost, kompetentnost i stručno znanje te informirano prosuđivanje.

Radimo na razumijevanju potreba naših korisnika i razvijanju odgovarajućih rješenja.

Koristimo se našim statističkim znanjem, podacima i analizama za opće dobro kako bismo služili društvu.

Nastojimo prikupljati i analizirati podatke najviše moguće kvalitete. Procjenjujemo njihovu kvalitetu bez obzira na to jesu li prikupljeni putem popisa stanovništva, anketa ili drugih izvora, koristeći se dostupnim okvirima kvalitete.

Odgovorni smo za prikladnost podataka i metoda za određenu svrhu.

Primjenjujemo postupke čiji je cilj osigurati društvenu prihvatljivost uporabe podataka u statističke svrhe koje ispunjavamo (uključujući povezane skupove podataka).

Raspravljamo o pitanjima objektivno i nastojimo pridonijeti rješavanju problema.

Poštujemo zakon i radimo na izmjenama zakona za koje smatramo da ometaju dobru statističku praksu.

Stalno učimo kako o našem vlastitom području tako i o područjima u kojima primjenjujemo naše metode.

Po potrebi razvijamo nove metode.

Ne preuzimao zadatke u kojima imamo jasan sukob interesa.

Ponašamo se odgovorno u odnosu na naše poslodavce.

3. Istinitost i integritet

Vrijednosti istinitosti i integriteta odražavaju se u našim radnim procesima koji se oslanjaju na neovisnost, objektivnost i transparentnost.

Proizvodimo statističke rezultate koristeći se našom znanošću i nismo pod utjecajem pritiska političara ili financijera.

Transparentni smo u pogledu korištenih statističkih metodologija i te metodologije objavljujemo, uključujući softver otvorenog koda, gdje god je to moguće kako bismo omogućili repliciranje.

Nastojimo proizvesti rezultate koji odražavaju opažene pojave na nepristran način.

Podatke i analize predstavljamo pošteno i otvoreno zajedno s informacijama o ograničenjima njihove relevantnosti, pružajući odgovarajuće kvantitativne i kvalitativne informacije.

Odgovorni smo za svoje postupke.

Poštujemo intelektualno vlasništvo.

Kao znanstvenici, slijedimo obećavajuće nove ideje i odbacujemo one za koje se pokazalo da su nevaljane.

Radimo na logičnoj koherentnosti i empirijskoj primjerenosti naših podataka i zaključaka.

Cijenimo dobro uspostavljene objektivne kriterije procjene.

ETIČKA NAČELA

1. Težnja za objektivnošću

Statističari bi trebali težiti objektivnosti bez straha ili naklonosti, birajući i koristeći se samo metodama namijenjenima da proizvedu najbolje moguće rezultate, uzimajući u obzir čimbenike poput točnosti i pravovremenosti. Trebali bi osigurati da su podaci koji se koriste u analizi prikladni za svrhu. Također bi trebali osigurati da posjeduju potrebno znanje o materiji. Sve nalaze trebali bi prikazati otvoreno, cjelovito i transparentno, neovisno o ishodima. Trebali bi pružiti informacije o ograničenjima u relevantnosti nalaza, pružajući odgovarajuće kvantitativne i kvalitativne informacije. Statističari trebaju biti posebno osjetljivi na potrebu da nalaze predstave i onda kada osporavaju željeni ishod. Statističar se treba čuvati predvidljivog pogrešnog tumačenja ili zlouporabe. Ako do pogrešnog tumačenja ili zlouporabe dođe, treba poduzeti korake za informiranje potencijalnih korisnika. Nalaze treba priopćiti na dobrobit najšire moguće zajednice, pritom vodeći računa da se ne nanese štetu niti jednoj skupini stanovništva.

2. Pojašnjenje obveza i uloga

Odgovarajuće obveze poslodavca, klijenta ili financijera i statističara u vezi s njihovim ulogama i odgovornošću koje bi mogle izazvati etička pitanja trebale bi biti jasno navedene i u potpunosti razumljive. Pri pružanju savjeta ili smjernica, statističari bi trebali paziti da ostanu u području svoje nadležnosti i, prema potrebi, tražiti savjet od drugih osoba s relevantnim stručnim znanjem.

3. Nepristrana procjena alternativa

Treba razmotriti dostupne metode i postupke, a poslodavcu, klijentu ili financijeru dati nepristranu procjenu dotičnih prednosti i ograničenja alternativa, zajedno s predloženom metodom.

4. Sukob interesa

Statističari izbjegavaju zadatke prilikom kojih postoji financijski ili osobni sukob interesa u pogledu ishoda posla. Treba razmotriti i istražiti vjerojatne posljedice prikupljanja i diseminacije različitih vrsta podataka i rezultate njihove analize.

5. Izbjegavanje unaprijed odabranih ishoda

Svaki pokušaj utvrđivanja unaprijed određenog ishoda iz predloženog statističkog ispitivanja treba odbaciti, kao i ugovorne uvjete koji ovise o takvom zahtjevu.

6. Čuvanje povjerljivih informacija

Povjerljive informacije treba čuvati u tajnosti. Ova zabrana ne smije se proširiti na statističke metode i postupke koji se koriste za provođenje istraživanja ili za proizvodnju objavljenih podataka.

7. Pokazivanje profesionalne kompetencije

Statističari nastoje unaprijediti svoje profesionalno znanje i vještine te su svjesni tehnološkog razvoja, postupaka i standarda koji su relevantni za njihovo područje te potiču druge da čine to isto.

8. Održavanje povjerenja u statistiku

Kako bi promicali i očuvali povjerenje javnosti, statističari bi trebali osigurati da točno i ispravno opisuju svoje rezultate, uključujući objasnidbenu snagu njihovih podataka. Statističari su dužni upozoriti potencijalne korisnike rezultata na ograničenja njihove pouzdanosti i primjenjivosti pružajući odgovarajuće kvantitativne i kvalitativne informacije.

9. Izlaganje i pregled metoda i nalaza

Javnosti treba pružiti odgovarajuće informacije, uključujući softver otvorenog koda, kako bi se omogućilo neovisno vrednovanje metoda, postupaka, tehnika i nalaza.

10. Priopćavanje o etičkim načelima

U suradnji s kolegama i drugima u istim ili drugim disciplinama, nužno je i važno osigurati da su etička načela statističara jasno razumljiva svim sudionicima te da se na odgovarajući način odražavaju u istraživanju.

11. Preuzimanje odgovornosti za integritet discipline

Statističari podliježu općim moralnim načelima znanstvenog i akademskog ponašanja: ne bi smjeli obmanjivati ili svjesno lažno predstavljati ili pokušavati spriječiti prijavu nedoličnog ponašanja ili ometati znanstveno/akademsko istraživanje drugih.

12. Zaštita interesa sudionika

Statističari su dužni zaštititi sudionike, pojedinačno ili kolektivno, u mjeri u kojoj je to moguće, od potencijalno štetnih učinaka sudjelovanja. Od te odgovornosti nisu oslobođeni ni u slučaju pristanka ili zakonskih zahtjeva za sudjelovanjem. Intruzivni potencijal nekih oblika statističkog ispitivanja, uključujući korištenje drugih podataka i povezanih skupova podataka, zahtijeva da se ona poduzimaju samo uz veliku pažnju, potpuno opravdavanje potrebe i najbolje moguće obavještanje uključenih osoba. U onoj mjeri u kojoj je to moguće, ispitivanja treba temeljiti na informiranom pristanku. U svim slučajevima, identitet i evidencije svih sudionika ili ispitanika treba čuvati povjerljivima. Treba primijeniti odgovarajuće mjere kako bi se spriječilo objavljivanje statističkih podataka u obliku koji bi omogućio otkrivanje identiteta sudionika ili ispitanika ili zaključivanje o njemu.

NAPOMENA O KONTEKSTU

Uključenost Međunarodnog statističkog instituta u izradu Deklaracije o profesionalnoj etici trajala je više desetljeća. Ured Instituta, kao odgovor na predstavke članova i prijedlog Odbora Instituta o budućim smjerovima instituta, prvobitno je osnovao Povjerenstvo za etički kodeks za statističare 1979., tijekom 42. sjednice Međunarodnog statističkog instituta u Manili. Taj je Odbor³ pripremio „kodeks“ koji je Institut prihvatio tijekom obilježavanja stote obljetnice 1985., a Opća skupština Međunarodnog statističkog instituta je 21. kolovoza 1985. donijela sljedeću rezoluciju:

- prepoznajući da je cilj Deklaracije o profesionalnoj etici statističara dokumentirati zajedničke profesionalne vrijednosti i iskustvo kao sredstvo pružanja smjernica, a ne propisa
- usvaja Deklaraciju kao potvrdu zabrinutosti članova u vezi s ovim pitanjima i svoje odlučnosti da promiče znanje i interes za profesionalnu etiku među statističarima diljem svijeta
- odlučuje poslati Deklaraciju svim članovima Međunarodnog statističkog instituta i njegovim sekcijama i diseminirati je, po potrebi, unutar statističke struke
- pohvaljuje Odbor odgovoran za izradu Deklaracije za njegov temeljit, učinkovit i uspješan rad tijekom posljednjih pet godina.

Institut se s vremenom našao suočen s pitanjem potrebe za ažuriranjem Deklaracije. Izvršni odbor je u srpnju 2006. izričito pozvao svoj stalni Odbor za profesionalnu etiku⁴ da ponovno razmotri Deklaraciju Međunarodnog statističkog instituta i, „ako se pojavi prilika, (predloži) ažuriranja Izjave Međunarodnog statističkog instituta“. To je Odbor tada učinio. Nakon revidiranog dokumenta, pripremljenog za sastanak održan u Parizu u ožujku 2007., koji je organizirao Nacionalni institut za statistiku i ekonomska istraživanja (INSEE), uslijedio je otvoreni sastanak u okviru međunarodnih sastanaka Međunarodnog statističkog instituta u Lisabonu u kolovoza 2007., na kojem su sudionicama predstavljeni rezultati svih tih napora radi prikupljanja njihovih komentara i reakcija. Iako je slaganje po mnogim točkama bilo očito, izneseni su brojni prijedlozi za daljnje razmatranje, a odražavaju se u dodavanju odjeljka Zajedničke profesionalne vrijednosti te preuređenju i kombiniranju nekoliko etičkih načela koja proizlaze iz tih vrijednosti. Nova verzija prihvaćena je na Generalnoj skupštini Međunarodnog statističkog instituta održanoj 2010.

Iako je sadržaj Deklaracije iz 2010. u velikoj mjeri važeći, sve veća uporaba različitih izvora informacija, povezanih skupova podataka i proračunski teških statističkih metoda zahtijevala je ažuriranja uvedena 2023⁵.

U skladu s duhom i tekstem prijašnjih rezolucija, Međunarodni statistički institut predstavlja revidiranu i ažuriranu Deklaraciju o profesionalnoj etici, s trajnom nadom i vjerom da će novi dokument pomoći kolegama diljem svijeta u ostvarivanju njihovih profesionalnih ciljeva i odgovornosti.

³ Odborom je predsjedao Roger Jowell. Izvorni članovi bili su W. Edwards Deming, Arno Donda, Helmut V. Muhsam i Edmund Rapaport kojima su se kasnije pridružili Edmundo Berumen-Torres, Gilbert Motsemme i René Padieu.

⁴ Odbor koji je obavio pregled 2010. djelovao je u sastavu David Morganstein (predsjednik), Margo Anderson, Edmundo Berumen, Stephen E. Fienberg, Fred Ho, Roger Jowell, Denise Lievesley, Olav Ljones, Bill Seltzer i Jan Robert Suesser. Odboru je u značajnoj mjeri potpora bila Savjetodavna skupina za etička pitanja u sastavu Jean-Louis Bodin, Oliver J.M. Chinganya, Howard Gabriels, Dan Levine, René Padieu, Hrachya Petrosyan i Norbert Victor.

⁵ Prilikom ažuriranja iz 2023., Odbor je djelovao u sastavu Walter Radermacher (predsjednik), Jairo Arrow, Misha Belkindas, Ayse Bilgin, Albina Chuwa, Hing Wang Fung, Saleha Habibullah, Sibylle von Oppeln-Bronikowski, Eric Rancourt, Jan Robert Suesser, Silke Stapel-Weber, Teresita Evelina Terán, Dennis Trewin (koordinatorski pregleda), Nikos Tzavidis, Gabriella Vukovich.